

Вітлюк В. В.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ ЯК ОДНА З ФОРМ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СУЧАСНОМУ ВИШІ

У статті наголошено на значущості семінарського заняття як однієї з форм аудиторних занять з української мови в закладах вищої освіти України. Зокрема, автор статті стверджує, що семінарські заняття розвивають у студентів уміння добирати, аналізувати наукову літературу, готувати власні доповіді, доводити чи спростовувати мовознавчі гіпотези. У науково-методичній розвідці обґрунтовано сутність дефініції «семінарське заняття», охарактеризовано основні види та функції семінарських занять у вищій школі.

Запропоновано авторське розуміння семінарського заняття з української мови як однієї з форм аудиторних занять, головна мета яких полягає в тому, щоб забезпечити студентам можливість практичного застосування теоретичних знань в умовах, що моделюють форми діяльності науковців. Визначено найбільш ефективні види семінарів у процесі формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи: традиційний семінар, семінар-конференція, семінар-пресконференція, семінар-панельна дискусія. Наголошено, що вибір викладачем виду семінару зумовлений багатьма чинниками, основними серед яких є мета заняття, зміст навчального матеріалу, рівень підготовки студентів, кількісний склад академічної групи, педагогічна майстерність і фахова компетентність викладача і т. под.

Презентовано технологію організації та проведення семінарських занять з української мови, описано орієнтовну модель семінару-конференції на тему «Графіка та орфографія» з дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом». Автор статті резюмує, що в процесі формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи під час підготовки та проведення семінарських занять у студентів виробляється вміння здобувати інформацію правописного характеру з академічної літератури, довідкових джерел, словників, мотивуються пізнавальні потреби досконалого володіння писемною формою літературної української мови в різних комунікативних ситуаціях під час навчальної, наукової, професійної діяльності.

Ключові слова: форми навчання, семінарське заняття, семінар-конференція, семінар-пресконференція, семінар-панельна дискусія, правописна компетентність студентів.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань закладів вищої освіти є підвищення ефективності надання освітніх послуг студентам, що передбачає правильний вибір форм навчання. Практика вищої школи апробувала значну кількість різноманітних форм організації навчання через способи взаємодії викладача зі студентами залежно від мети, змісту навчального матеріалу, рівня підготовки викладача та здобувачів освіти, стану матеріально-технічної бази вишу. У наш час модернізація освітнього процесу у вищій школі детермінує пошуки нових видів уже апробованих навчальних форм – лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять для якісної підготовки майбутніх фахівців Нової української школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгводидактиці до питання визначення ефективних форм навчання у закладах вищої освіти звертались З. Бакум, Н. Голуб,

О. Горошкіна, І. Дроздова, С. Караман, О. Копусь, М. Пентилук, О. Потапенко, О. Семенов, І. Хом'як та ін. Так, І. Дроздова окреслила форми організації навчання в закладах вищої освіти, що утворюють сталу систему, до складу якої входять: лекції, семінарські й практичні заняття, самостійна робота студентів, інноваційні форми організації (неімітаційні, імітаційні неігрові, імітаційні ігрові) [3, с. 22]. О. Семенов пропонує такі аудиторні форми навчання студентів: лекція, практичні заняття, семінар, колоквиум. Водночас науковець наголошує: «Популярності набувають дискусії, тьюторські заняття, мікрОВикладання, рольові ігри, моделювання, наукові майстерні, модульні технології, методичні презентації» [9, с. 92]. С. Караман, О. Караман пропонують використовувати навчальну проблемну лекцію, у процесі якої застосовувати завдання, спрямовані на активізацію творчої самостійної діяльності

студентів, актуалізацію й закріплення здобутих знань й удосконалення сформованих умінь [4, с. 158]. І. Хом'як акцентує на лабораторних, тьюторських заняттях, умотивовує роль практик, консультацій, гуртків, студій, дослідницьких груп, значення колоквиумів у навчальному процесі вищої школи [12, с. 11].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз особливостей організації і проведення семінарських занять у практиці сучасних вишів, визначення основних їх видів, функцій, дидактичної ролі в системі лінгвістичної підготовки майбутніх учителів початкових класів Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. У наш час семінарські заняття в освітньому процесі закладів вищої освіти посідають важливе місце, оскільки вони є поширеною формою освітньої зустрічі, педагогічної взаємодії, співпраці викладача й студентів, яка збагачує майбутніх фахівців новими знаннями, концептуальними ідеями, цінностями. З огляду на значущість семінарських занять у системі вищої освіти, вважаємо за доцільне визначити сутність дефініції «семінарське заняття» і специфіку його проведення в закладах вищої освіти.

М. Фіцула визначає семінарське (лат. *seminarium* – розсадник) заняття як «вид навчальних, практичних занять студентів закладів вищої освіти, який передбачає самостійне вивчення студентами за завданням викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наочним оформленням матеріалу у вигляді реферату, доповіді, повідомлення тощо» [11, с. 127]. Погоджуємось із думкою В. Ортинського про те, що семінарські заняття «сприяють формуванню суджень, розвитку професійного мислення майбутнього фахівця, умінню добирати, аналізувати довідкову літературу та висловлювати власні думки про прочитане, доводити та аргументувати особисті переконання, ґрунтуючись на наукових фактах» [6, с. 221].

А. Бондар називає функції, які виконують семінарські заняття у вищій школі: 1) поєднання лекційної форми навчання із систематичною самостійною роботою студентів із підручниками, посібниками і першоджерелами, теоретичної їх підготовки з практичною, формування пізнавальної мотивації; 2) навчання студентів творчо працювати з підручниками, посібниками та іншими матеріалами, реферувати їх, готувати доповіді, виступи і повідомлення з окремих питань і виступати з ними на заняттях перед студентами групи, відстоювати свою точку зору; 3) розвиток творчого професійного мислення, умінь і навичок розумової праці, використання теоретичних знань

для розв'язання практичних професійних завдань; 4) формування у студентів інтересу до науково-дослідної роботи в галузі певної науки і залучення їх до досліджень, які здійснює кафедра, до студентських гуртків і товариств; 5) організація повторення, закріплення знань, систематичне контролювання роботи студентів і перевірка їх знань, умінь і навичок з окремих тем і розділів програми [2]. М. Пентилюк визначає такі основні функції семінарських занять: розвивальна, узагальнююче-систематизуюча, мотиваційна, організаційно-орієнтаційна [5, с. 362].

Аналіз педагогічної та лінгводидактичної літератури, вивчення думок науковців дає змогу представити власне розуміння семінарського заняття у форматі нашого дослідження як однієї з форм аудиторних занять, головною метою яких полягає в тому, щоб забезпечити студентам можливість практичного застосування теоретичних знань в умовах, що моделюють форми діяльності науковців. На нашу думку, на семінарських заняттях із дисциплін «Сучасна українська мова з практикумом», «Практикум з українського правопису» студенти спеціальності 013 «Початкова освіта» мають навчитися виступати в ролі доповідачів і опонентів, набувати умінь і навичок визначати правописні проблеми та окреслювати шляхи їх вирішення, доводити і спростовувати мовознавчі гіпотези, відстоювати свої погляди. Тому сучасний викладач має удосконалювати методику проведення семінарських занять, добре продумувати глибину сутності питань для обговорення на семінарі, уникати заслуховування виступів тільки окремих, найбільш сумлінних і активних студентів, а навпаки, організовувати групову, дослідницьку роботу, що забезпечить посильну участь у ній кожного студента. Поза будь-яким сумнівом, основним призначенням семінарського заняття з формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи є: поглиблення, узагальнення, систематизація та закріплення знань із правописної системи української мови, засвоєних як під час навчання у школі, так і на лекційних заняттях та в процесі самостійної підготовки студентів; формування стійких умінь здобувати інформацію правописного характеру із академічної літератури, довідкових джерел, словників тощо; мотивація пізнавальних потреб досконалого володіння писемною формою літературної української мови; контроль за якістю самостійної роботи здобувачів освіти, здатністю майбутніх учителів початкової школи задіяти письмо в різних комунікативних ситуаціях під час навчальної,

наукової, професійної діяльності; виховання в студентів відповідальності, працездатності, культури спілкування.

Дидактика та лінгводидактика вищої школи презентують різні класифікації семінарських занять. Так, А. Алексюк і А. Бондар найпоширенішими називають розгорнуту бесіду, доповідь (повідомлення), обговорення рефератів і творчих робіт, коментоване читання, диспут, конференція тощо [1; 2]. О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, С. Караман, О. Копусь поділяють семінарські заняття за способом проведення на такі види: семінар-конференція, інтегрований семінар, семінар-диспут тощо [7, с. 110]. Л. Рускуліс запропонувала «систему семінарських занять, до складу якої входять: просемінар, традиційний семінар, а також інноваційні форми його проведення: семінар – розгорнута бесіда, семінар – коментоване читання, семінар – обговорення рефератів, семінар – «мозковий штурм», семінар – теоретична конференція, спецсемінар, дослідницький семінар» [8, с. 378].

На нашу думку, вибір викладачем виду семінару зумовлений багатьма чинниками, основними серед яких є мета заняття, зміст навчального матеріалу, рівень підготовки студентів, кількісний склад академічної групи, педагогічна майстерність і фахова компетентність викладача й т. под.

Отже, ми вважаємо, що найбільш ефективними в процесі формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи є такі види семінарських занять:

– традиційний семінар («орієнтований на обговорення кола проблем, які засвоювалися здобувачами вищої освіти самостійно або опрацьовувалися на лекції» [10, с. 219]);

– семінар-конференція (викладач визначає тему, мету, завдання, рекомендує літературу, розподіляє матеріал, залучає студентів до пошуку додаткового матеріалу, проводить групові та індивідуальні консультації);

– семінар-пресконференція (кілька студентів готують доповіді, а всі інші ставлять їм запитання);

– семінар-панельна дискусія (визначена проблема спочатку обговорюється в експертній групі 4–6 учасників із визначеним спікером, а потім вони висловлюють свої позиції всій групі).

Здебільшого семінар має таку структуру (рис. 1).

На першому етапі викладач активізує увагу студентів, мотивує їх до навчальної діяльності. Другий етап передбачає виступи студентів із подальшим обговоренням у групі. Якщо проблему висвітлено неповністю, студенти доповнюють нерозкриті аспекти питання. На цьому етапі проблемні питання вирішуються під час дискусії. За умови, якщо виникають труднощі у процесі висвітлення питання, викладач вступає в обговорення, пояснює, аргументує істину. На етапі підбиття підсумків відбувається оцінювання навчальних досягнень студентів та роботи групи загалом.

Пропонуємо орієнтовну модель семінару-конференції на тему «Графіка та орфографія» з дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом».

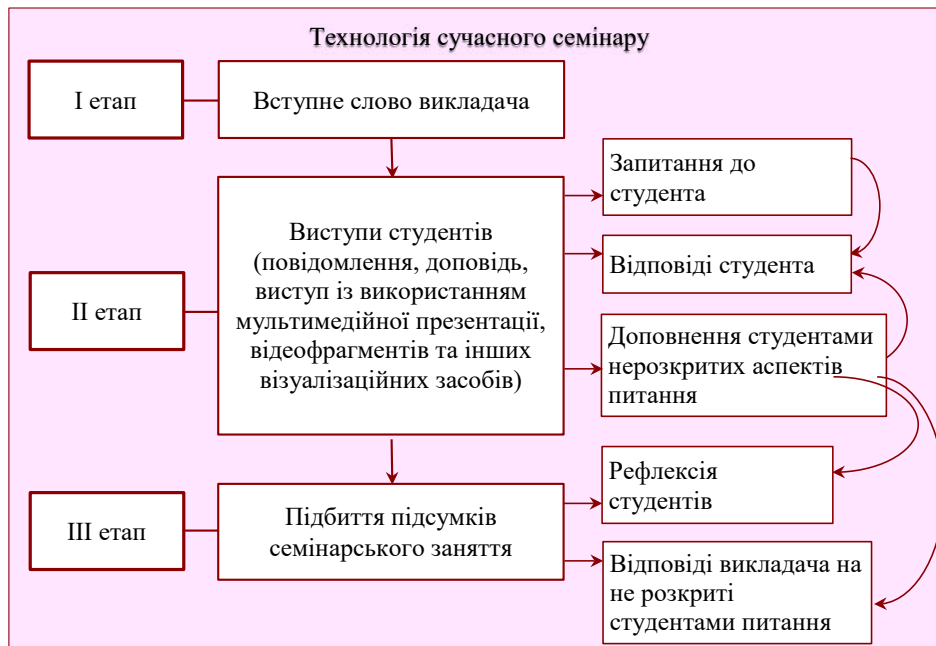

Рис. 1. Технологія сучасного семінару

План (питання для обговорення)

1. Історичний аспект становлення української писемності.
2. Графіка як наука про мову, що вивчає букви та умовні знаки для передавання на письмі усного мовлення.
3. Орфографія. Основні поняття орфографії.
4. Принципи українського правопису.
5. Зв'язок української графіки з орфоепією та орфографією.

Література

1. Брайчевський М. Походження слов'янської писемності. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 154 с.
2. Доленко М. Т., Дацюк І. І., Кващук А. Г. Сучасна українська мова. Вид. 3-є. Київ : Вища школа, 1987. 352 с.
3. Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
4. Німчук В. В. Про графіку та правопис як елементи етнічної культури : історія г. *Мовознавство*. 1990. № 6; 1991. № 1–3.
5. Огієнко І. Історія українського друкарства. / Упор. М. С. Тимошик. Київ : Наша культура і наука, 2007. 536 с.
6. Огієнко І. І. Історія української літературної мови / упоряд., авт передмови і коментарів М. С. Тимошик. 2-ге вид., випр. Київ : Наша культура і наука. 2004. 436 с.
7. Основні зміни в новій редакції українського правопису (2019). URL: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/4723/news/1569244216.html>.
8. Плющ М. Я., Бевзенко С. П., Грипас Н. Я. Сучасна українська літературна мова. Київ : Вища школа, 1994. 413 с.
9. Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова. Київ : Либідь, 2001. 400 с.
10. Русанівський В. М. Історія української літературної мови. Київ : АртЕк, 2001. 392 с.
11. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. Київ : Вища школа, 2003.
12. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Київ : Вища школа, 1981. 151 с.
13. Український правопис (2019). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019> (дата звернення 03.06.2019).
14. Український правопис : 1-е вид. Харків : Держвидав України, 1928. 103 с.
15. Український правопис. 2-е вид. Київ : В-во АН УРСР, 1960. 272 с.
16. Український правопис. 3-тє вид. Київ : Наукова думка, 1990. 239 с.
17. Український правопис. 4-тє вид. Київ : Наукова думка, 1993. 240 с.
18. Український правопис. Київ : Укр. держ. в-во, 1946. 179 с.
19. Український правопис. Харків–Київ : Радянська школа, 1933. 95 с.
20. Ющук І. П. Українська мова. Київ : Либідь, 2005. 640 с.

Питання для дискусії

1. Доведіть або спростуйте, що в трипільців було письмо.
  2. Наведіть факти, які свідчать про те, що наші предки мали власну писемність до прийняття християнства (до 988 р.).
  3. Хто, на Вашу думку, є зачинателем українського друкарства (І. Федоров чи С. Дропан)?
- На нашу думку, запропоновані питання до семінару-конференції передбачали ґрунтовну науково-теоретичну підготовку студентів під керівництвом викладача, сприяли розвитку вміння добирати та аналізувати наукові джерела, висловлювати власні думки в процесі проголошення виступу, готувати та презентувати матеріали візуалізації.

Висновки і пропозиції. Отже, семінарські заняття є однією з форм аудиторних занять з української мови у закладах вищої освіти, що розвивають у студентів уміння добирати, аналізувати наукову літературу, готувати власні доповіді, доводити чи спростовувати мовознавчі гіпотези. У процесі формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи під час підготовки та проведення семінарських занять у студентів виробляється вміння здобувати інформацію правописного характеру з академічної літератури, довідкових джерел, словників, мотивуються пізнавальні потреби досконалого володіння писемною формою літературної української мови в різних комунікативних ситуаціях під час навчальної, наукової, професійної діяльності.

Список літератури:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Київ : Либідь. 1998. 560 с.
2. Бондар А. Д. Семінарське заняття у вищій школі. Київ, 1984. 74 с.
3. Дроздова І. П. Університетська освіта : навч. посібник. Харків, 2013. 212 с.
4. Караман С. О., Караман О. В. Лінгвометодичні аспекти формування у майбутніх магістрів-філологів уміння створювати й використовувати проблемну навчальну лекцію. *Проблеми освіти*. 2015. № 84. С. 157–163.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. І. Пентиліук, С. О. Карамана, О. В. Карамана та ін. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.
6. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
7. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі : навч. посібник / О. М. Горошкіна, С. О. Караман, З. П. Бакум, О. В. Караман, О. А. Копусь; за ред. О. М. Горошкіної та С. О. Карамана. Київ : «АКМЕ ГРУП», 2015. 250 с.
8. Рускуліс Л. Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)». Херсон, 2019. 544 с.
9. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури. Монографія. Суми : ВВП «Мрія-1», 2005. 404 с.
10. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи. Київ : Кондор, 2001. 628 с.
11. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. Київ : «Академвидав», 2006. 352 с.
12. Хом'як І. Самостійна робота як компонент цілісного педагогічного процесу. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 7–8. С. 11–16.

Vitiuk V. V. SEMINARS AS ONE OF THE FORMS OF TEACHING THE UKRAINIAN LANGUAGE IN MODERN UNIVERSITIES

The article was noted the importance of the seminar as one of the forms of classroom instruction in the Ukrainian language in higher education institutions of Ukraine. In particular, the author of the article claims that the seminars develop students' ability to select, analyze scientific literature, prepare their own reports, and prove or refute linguistic hypotheses. In scientific and methodological intelligence, the essence of the definition "seminar lesson" is substantiated, the main types and functions of seminars in higher education are characterized.

The author's understanding of the seminar in the Ukrainian language is proposed as one of the forms of classroom studies, the main purpose of which is to provide students with the possibility of practical application of theoretical knowledge in conditions that simulate the forms of activity of scientists. The most effective types of seminars in the process of forming the spelling of the competence of future elementary school teachers were identified: a traditional seminar, a seminar-conference, a seminar-press conference, a seminar-panel discussion. It is noted that the teacher's choice of the type of seminar is due to many factors, the main of which are the purpose of the lesson, the content of the educational material, the level of training of students, the quantitative composition of the academic group, pedagogical skill and professional competence of the teacher, etc.

The technology of organizing and conducting seminars in the Ukrainian language is presented, an indicative model of a seminar-conference on the topic "Graphics and Spelling" in the discipline "Modern Ukrainian language with a practical training" is described. The author of the article summarizes that in the process of forming the spelling of the competence of future elementary school teachers during the preparation and conduct of seminars for students, the ability to extract character spelling information from academic literature, reference sources, dictionaries is developed, the cognitive needs of perfect writing in the literary Ukrainian language are motivated situations during educational, scientific, professional activities.

Key words: forms of training, seminar, seminar-conference, seminar-press conference, seminar-panel discussion, spelling students competence.